

Kaukkila Tuulia

Lapsen luovuuden tukeminen varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
2019

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapsen luovuuden tukeminen varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa (Tuulia Kaukkila)

Kandidaatintyö, 27 sivua

Huhtikuu 2019

Tämä tutkimus käsittelee varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksen mahdollisuuksia lapsen luovuuden tukemisessa. Tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää lapsen luovuutta ja löytää kuvataidekasvatuksellisesta toiminnasta keinoja luovuuden kehittymiseen. Tutkimus asettuu varhaiskasvatuksen tutkimuskenttään, mutta sivuaa teoreettisen viitekehityksensä myötä myös psykologian alaa.

Lapsen luovuuden määrittely ja sen kehittymisen ymmärtäminen ovat oleellinen osa tutkimuksessani. Tutkimuksessani lapsen luovuus nähdään erilaisena, kuin aikuisten luovuus. Luovan lapsen määrittelyssä korostuu prosessi produktion sijaan.

Tutkimustuloksissa kasvattajan rooli korostuu merkittävästi. Kasvattajan toiminta yhdessä muun muassa hänen asenteensa kanssa voivat luoda lapselle luovuuteen innostavan toiminta ympäristön. Tuloksissa tuon esille myös luovuuden tukemisen haasteet, joiden tiedostaminen on merkittävässä osassa luovuutta tukiessa ja kehittäessä.

Tutkimuksellani haluan tuoda esiin luovuuden ja luovan toiminnan tukemisen merkityksen niin yhteiskunnan, tulevaisuuden, mutta myös lapsen oman maailmankuvan rakentamisen kannalta.

Avainsanat: luovuus, lapsen luovuus, varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatus.

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Teoreettinen viitekehys	6
2.1	Varhaiskasvatus	6
2.2	Luovuus	7
3	Tutkimusmenetelmät, -kysymykset ja -aineisto	8
3.1	Tutkimuskysymykset ja -tehtävät	8
3.2	Tutkimusmenetelmä ja aineisto	9
3.3	Tutkimuksen eettisyys	9
4	Lapsen luovuus	11
4.1	Lapsen luovuuden kehittyminen	12
5	Varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatus	14
5.1	Kuvataidekasvatuksen tavoitteet varhaiskasvatuksessa	14
5.2	Kuvataidekasvatuksellinen toiminta varhaiskasvatuksessa	14
5.3	Kuvataidekasvatus osana lapsen kokonaisvaltaista kehitystä	15
5.4	Kasvattajan rooli varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa	17
6	Luovuuden tukeminen varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa	19
6.1	Miksi luovuutta tulisi tukea ja kehittää	19
6.2	Miten luovuutta tuetaan varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisella toiminnalla	20
6.2.1	<i>Kasvattajan rooli</i>	21
6.2.2	<i>Ympäristön merkitys</i>	22
6.2.3	<i>Lapsen rooli</i>	23
6.3	Luovuuden tukemisen haasteet	24
7	Johtopäätökset ja pohdinta	25
	Lähteet	28

1 Johdanto

Kandidaatintyöni aiheena on lapsen luovuuden tukeminen ja kehittäminen varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa. Tutkimusta lukiessa on ensisijaisen tärkeää muistaa luovuuden moninaisuus ja sen yksiselitteisen määrittelyn hankaluus. Tutkielmani sijoittuu pääosin varhaiskasvatuksen tutkimuksen kentälle, mutta se sivuaa keskeisten käsitteiden myötä myös psykologian sekä kuvataidekasvatuksen alueita. Keskeisimmät käsitteet, joita tutkimukseni alussa pyrin avaamaan ovat: luovuus, myöhemmin eritoten lapsen luovuus ja sen kehittyminen, sekä varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatus. Tutkimukseni rajautuu siis lapsen luovuuden kehittymisen mahdollisuuksiin varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa. Tutkimuksessani pohjalla on kuitenkin käsitys lapsen kehityksen kokonaisvaltaisuudesta, johon tutkimuksessani pyrin välillä viittaamaan. Tärkeää on myös ymmärtää tutkimuksen rajautuvan kuvataidekasvatukselliseen toimintaan, joka saattaa olla integroituna laajempaan kokonaisuuteen. Tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatus pyritään kuitenkin erittelemään omana itsenäisenä toimintana, tutkimuksen selkeyttämiseksi.

Luovuus ja luovan toiminnan kehittäminen on tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeää ja siksi olen halunnut lähteä tutkimaan sitä kandidaatintutkielmassani. Tulevaisuuden tutkijat ovat todenneet, että tulevaisuudessa tarvitaan luovia ihmisiä, jotka osaavat nähdä ja yhdistää asioita uudella tavalla (Talwar & Hancock, 2010). Kuitenkin koen sekä omien kokemusten, että yhteiskunnassa vallitsevien arvojen pohjalta, että luovuutta ei mielletä vielääkään varsinaisesti älykkyydeksi. Tämä johtunee osittain siitä, ettei luovuus ole mitattavissa olevaa älykkyyttä, kuten esimerkiksi matemaattinen äly on. (Uusikylä, 1999) Luovuuden merkityksen arvostus on kuitenkin yhteiskunnassamme nousussa. Sen huomaa esimerkiksi erilaisten kasvatus- ja opetusasiakirjojen sisällöstä. Varhaiskasvatussuunnitelma sekä koulujen opetussuunnitelmat korostavat luovan toiminnan ja luovan ajattelun kehittämistä. Tutkimuksellani pyrin havainnoimaan, kuinka varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa voidaan tukea lapsen luovuutta. Tutkimukset ovat osoittaneet, että varhaisessa vaiheessa saatu luovuutta tukeva ja kehittävä opetus mahdollistaa luovuuden kehittymisen myöhemmässä vaiheessa (Lehtinen & Lehtinen, 2008). Tämän vuoksi on mielestäni tärkeää, että jo varhaiskasvatuksessa pyritään tietoisesti tukemaan myös lapsen luovuuden kehittymistä.

2 Teoreettinen viitekehys

Tutkimukseni sijoittuu teoreettiselta viitekehykseltään psykologian ja kasvatustieteen tutkimuskenttään. Aluksi määrittelen yleisellä tasolla varhaiskasvatuksen kontekstin sekä luovuuden käsitteen. Myöhemmin tutkimuksessani keskityn määrittelemään lapsen luovuutta, sekä varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatusta.

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) määrittelee varhaiskasvatuksen pedagogisesti painottuneeksi toiminnaksi, joka tarjoaa lapselle suunnitelmallista sekä tavoitteellista hoidon, opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuutta (§2). Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, sekä osa suomalaista koulutusjärjestelmää (Opetushallitus, 2016, 8). Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä sekä mahdollistaa lapsille tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet kasvuun ja kehitykselle (Opetushallitus, 2016, 14). Kasvatuksen ensisijainen vastuu on tietenkin lasten huoltajilla, mutta varhaiskasvatus pyrkii tukemaan ja auttamaan perheiden kasvatustyötä toiminnallaan (Opetushallitus, 2016). Varhaiskasvatukseen kuuluu myös esiopetus, jolloin varhaiskasvatuksen ajatellaan pitävän sisällään 0-6 vuotiaiden lasten kasvun ja kehityksen, sekä oppimisen jatkumon, luoden lapselle perustan elinikäiselle oppimiselle (Opetushallitus, 2016, 18).

Varhaiskasvatusta toteutetaan erimuodoissa kuten päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintana. Varhaiskasvatuksen toteutusmuodot eroavat muun muassa oppimisympäristöiltään ja henkilörakenteiltaan. Yleisin varhaiskasvatuksen toteutumismuoto on päiväkotitoiminta. Kaikkea varhaiskasvatuksellista toimintaa ohjaa kuitenkin valtakunnallisesti määritetyt asiakirjat, kuten Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma [VASU], sekä Varhaiskasvatuslaki (540/2018). Lisäksi toiminnan pohjalla on myös YK:n määrittelemät ihmisoikeus lait. (Opetushallitus, 2016, 17, 18).

Varhaiskasvatuksessa toteutuvassa pedagogiikassa korostetaan kokonaisvaltaisuutta, sekä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä tapahtuvaa oppimista ja kehittymistä (Opetushallitus, 2016, 36). Varhaiskasvatuksessa tavoitteellinen pedagogiikka perustuu arvoihin, oppimiskäsitykseen, sekä moninaiisiin työtapoihin. Varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan

innostavia oppimisympäristöjä, lasten mielenkiinnon kohteet ja yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. (Opetushallitus, 2016, 37).

2.2 Luovuus

Luovuus on yksi psykologian vaikeimmin määriteltävistä käsitteistä. Sen määrittelyyn vaikuttaa esimerkiksi tieteenala, jolla sitä tutkitaan, produktio, jonka luova ajattelu/toiminta on tuottanut ja tilanne sekä paikka, jossa luovuutta ilmenee. (Uusikylä, 1999) Luovuutta ovat tutkineet useat tutkijat, jotka ovat kukin tulkinneet ja määritelleet luovuutta hieman eri tavoilla. Frank Barronin (1986) mukaan on kuitenkin seikkoja, joista luovuuden tutkijat ovat yksimielisiä (Uusikylä, 1999, 18). Tutkijat ovat yksimielisiä muun muassa siitä, että luovuus voi ilmetä erilaisissa konteksteissa: luovan ajattelun tuottama produkti voi olla keksintöjä, tieteellisiä teorioita tai taideteoksia. Samaa on myös se, että jokaiseen luovuuden osa-alueeseen nähdään sisältyvän omaperäisyyttä; esimerkiksi normaalista poikkeavaa toimintatapaa ja ongelmanratkaisua. (Uusikylä, 1999) Luovuuden nähdään myös yleisesti vaativan sopeutumista ja kykyä kehittää jotain uutta, tai muuttaa jo olemassa olevaa uudeksi (Uusikylä, 1999; Jesson, 2012).

Luovuuden käsitteen määrittelyssä on kuitenkin tutkijoiden keskuudessa myös paljon kiistanalaisuuksia (Ruth, 1984b), eikä luovuutta näin ollen voida nähdä tai määritellä vain yhdellä tietyllä tapaa. Luovuutta tutkiessa ja määritellessä tärkeämpää on huomioida konteksti, jossa luovuutta pyritään kuvaamaan. Koska lapsen luovuutta ei voida täysin ymmärtää ”yleisten” luovuus käsitteiden mukaan (Runco & Cayirdag, 2012, 32), keskitytään tässä tutkimuksessa tarkemmin määrittelemään luovuutta lapsen osalta: mitä on lapsen luovuus ja kuinka lapsen luovuus kehittyy.

3 Tutkimusmenetelmät, -kysymykset ja -aineisto

Tässä kappaleessa esitän tutkimuskysymykseni sekä tavoitteet: mihin pyrin tutkimuksellani vaikuttamaan. Kerron myös lyhyesti tutkimusmenetelmästä, sekä aineiston ja lähteiden valinnasta. Pohdin myös lähdekritiikkiin sekä tutkimuksen eettisyyteen liittyviä ongelmia ja haasteita.

3.1 Tutkimuskysymykset ja -tehtävät

Tutkimuskysymykseni, joihin tutkimuksessani pyrin vastaamaan ovat:

1. Mitä on lapsen luovuus?

JA

2. Kuinka varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa voidaan tukea lapsen luovuuden kehittymistä?

Kysymysten avulla pyrin tuomaan esille lapsen luovuuden kehittymisen merkitystä lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja oppimisessa. Haluan myös tutkimukseni avulla tuoda esille mahdollisuudet luovuuden tukemiseen ja kehittämiseen varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa.

Lapsen luovuutta on tutkittu Suomessa yllättävän vähän. Luovuus ja luovan ajattelun taitoa korostetaan kuitenkin useaan otteeseen esimerkiksi valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, jossa luovan ajattelun ja luovuuden tukeminen esitetään jopa yhtenä tärkeimmistä tavoitteista varhaiskasvatuksen toiminnassa (Opetushallitus, 2016). Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin löytää kuvataidekasvatuksesta keinoja luovuuden tukemiseen ja kehittämiseen. Muun muassa Uusikylä (1999, 6) on todennut, että luovuus ja sen tukeminen jäävät usein vain sanoiksi opetussuunnitelmiin. Pyrinkin tutkimukseni avulla tuomaan konkreettisesti esiin, kuinka lapsen luovuutta voidaan varhaiskasvatuksessa kuvataidekasvatuksen avulla kehittää ja tukea.

3.2 Tutkimusmenetelmä ja aineisto

Koska tutkimukseni tarkoituksena on löytää kahdesta aiemmin erikseen tutkitusta aiheesta yhteyksiä ja konkreettisesti yhdistää tietoja saadakseni tuloksia, päädyin toteuttamaan tutkimukseni kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on näyttää kuinka aiemmat tutkimustiedot ovat merkityksellisiä tämän tutkimuksen tutkimustehtävän kannalta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2004, 112).

Aineistona käytän pääosin aiheesta kirjoitettuja suomen- ja englanninkielisiä kirjoja sekä artikkeleja. Tietoa etsin erilaisista tietokannoista ja kirjaston tarjoamista hakupalveluista. Pysin olemaan aineiston suhteen kriittinen huomioiden esimerkiksi ulkomaalaisten lähteiden ja tutkimusten soveltuvuuden suomalaiseen varhaiskasvatukseen. Artikkeleissa pyrin suosimaan Referee -järjestelmän eli hyvälaatuisen, vertaisarvioinnin läpi käyneiden (Metsämuuronen, 2006, 35), artikkeleiden käyttöä. Aineistossani suhtaudun kriittisesti myös lähteiden ikään. Vaikka vanha tieto ei välttämättä ole itsessään vanhentunutta (Metsämuuronen, 2006), on tutkimuksessani oleellista muistaa, että esimerkiksi vuonna 2016 astui voimaan uusi lakiin sidottu Valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelma [VASU] ja vuonna 2018 voimaan tuli uusi Varhaiskasvatuslaki. Nämä kumpikin vaikuttavat omalta osaltaan aineistoissa esiintyvään tiedon pätevyyteen. Muutokset eivät sinänsä tee aineistojen tiedosta vanhaa, vaan se vaatii tiedon soveltamista uusien asiakirjojen mukaiseksi.

3.3 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen eettisyyteen liittyvät kysymykset ja ongelmat liittyvät aiheen rajaukseen, käsitteiden määrittelyyn ja tutkimustulosten kokoamiseen.

Tutkijana olen tehnyt eettisiä valintoja jo aiheen valikoimisen ja rajaamisen suhteen (Hirsjärvi et al., 2004, 26). Tutkimustani lukiessa on tärkeä ymmärtää, että luovuuden tukemista

tapahtuu myös varhaiskasvatuksen muillakin osa-alueilla. Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin vain kuvataidekasvatuksellisen toiminnan keinoihin luovuuden tukemiseksi.

Luovuutta on tutkittu varhaiskasvatuksen kentällä suhteellisen vähän. Tutkimuksessani lapsen luovuuskäsitteen analysointi ja suhteuttaminen varhaiskasvatuskäsitteen lapsen kuvataiteelliseen toimintaan tapahtuu siis minun, tutkijan toimesta. On selvää, että aiemmat kokemukset ja omat arvot ja aatteet ohjaavat meitä määrittelemään asioita oman näkökannan mukaisesti – tiedostamattakin (Hirsjärvi et al., 2004). Tavoitteenani on kuitenkin tutkimuksessani pohjata tulokset tieteelliseen aineistoon, löytäen keskeisten käsitteiden väliset suhteet ja pyrkiä kuvaamaan neutraalisti niiden yhteyksistä muodostuvat tutkimustulokset.

4 Lapsen luovuus

Lapsia pidetään luonnostaan luovina. Tähän ajatukseen vaikuttaa muun muassa se, että lapsilla nähdään olevan luonnostaan vilkas mielikuvitus, lapset ovat uteliaita ja lisäksi lapsilla on tapana havainnoida ympäristöään jatkuvasti sekä kokonaisvaltiaisesti (Uusikylä, 2001; Ruth, 1984a, 37; Sava, 2007). Lisäksi on tehty neurologisia tutkimuksia, joissa on todettu lapsilla olevan kyky luovuuteen korkeimmillaan noin neljän ja kuuden ikävuoden välillä. Tuolloin lapset eivät toiminnallaan vielä pyri tavanomaisuuteen eivätkä pyri vastaamaan ympäristön vaatimuksiin, vaan lapset keskittyvät enemmän itseilmaisuun ja kokemuksellisuuteen (Leggett, 2017, 845-846).

Luovuutta määriteltessä korostuu usein uuden luominen ja uuden kokeminen (Heikkilä, 1984). Tämä ajatus pohjustaa myös vahvasti lasten luontaisen luovuuden käsittämistä, sillä lapsehan kokevat ja tekevät paljon asioita, jotka ovat heille uusia. Koska lapsilla ei ole aina vaadittavia taitoja itse produktin tuottamiseen, on toiminta itsessään tulosta merkittävämpää myös luovuuden ymmärtämisen ja kehittämisen osalta (Sharp, 2001). Lasten luovuudessa produktia merkityksellisempää onkin itse kokemus ja prosessi, jotka ilmentävät, mutta myös kehittävät lapsen luovuutta (Runco & Cayirdag, 2012). Lapsen luovuus voidaankin nähdä tietyllä tapaa osana ympäristön ymmärtämisen rakentamista: lapsi muodostaa luovan ajattelun ja luovan toiminnan kautta merkitystä ympäristölle ja uusille kokemilleen asioille, luoden uusia käsityksiä ja merkityksiä asioille sekä yhteyksiä niiden välille (Duffy, 2006).

Luovalle lapselle on ominaista olla utelias ja halukas oppimaan ja kokemaan uutta (Ruth, 1984a). Lisäksi luova lapsi kuvataan usein vahvaksi ja joustavaksi: luova lapsi on rohkeasti erilainen, sietää hyvin epävarmuutta ja kohtaa mielellään ongelmia ja ponnisteluita vaativia tehtäviä (Ruth, 1984a; Uusikylä, 2001). Luovalle lapselle ominaista on myös avoimuus, spontaanisuus, huumorintajuisuus sekä itsenäisyys (Ruth, 1984a). Luova lapsi myös havaitsee asioita yksityiskohtaisemmin, saattaa muistaa asioita paremmin, sekä on uusia asioita kohtaan vastaanottavaisempi (Heikkilä, 1984). Luovalle lapselle voi olla ominaista myös herkkyyys, yksinäisyys sekä levottomuus (Uusikylä, 2001). Persoonallisuuspiirteet, joilla luovuutta voidaan lapsista tunnistaa ovat hyvin yksilöllisiä (Uusikylä, 2001). Lapsen luovuuteen vaikuttaa persoonallisten piirteiden lisäksi ympäristö, josta lapsi tulee ja jossa hän kasvaa sekä tuki, jota he kokevat aikuisilta (Ruth, 1984a).

Yleisesti ajatellaan lapsien olevan tietyllä tapaa luovempi, kuin aikuiset (Sharp, 2001, 6; Leggett, 2017, 847). Tämän luovuuden ei kuitenkaan nähdä säilyvän aikuisuuteen, vaan luovuuden uskotaan heikentyvän muun muassa ympäristön vaatimusten myötä, joihin lapsi vanhetessaan pyrkii yhä enemmän sopeutumaan (Leggett, 2017). Voidaankin tietyllä tapaa ymmärtää, että lapsen luovuuden kehittymisessä on osittain kyse luovuuden ja luovan ajattelun säilyttämisestä. Toisaalta on taas käsitettävä, ettei lapsen luovuutta aina pidetä ”oikeana” luovuutena, vaan nähdään lapsen luovuuden kehittäminen siltana aikuisuuden luovuuteen (Sharp, 2001).

4.1 Lapsen luovuuden kehittyminen

Luovuuden kehittymistä tutkiessa on syytä muistaa, että luovuus, kuten mikä tahansa muukin kehityksen osa-alue, on osa kokonaisvaltaista kehitystä ja sen kehittyminen on yhteydessä lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen (Duffy, 2006). Lapsen luovuuden kehittymiseen vaikuttaa muun muassa lapsen geenit, kyky ja mahdollisuudet oppia, sekä ympäristö ja kulttuuri, jossa lapsi kasvaa (Duffy, 2006). Kehityksen osa-alueita, joita on syytä tarkastella luovuuden kehitystä tarkastellessa ovat: kognitiivinen kehitys, havainnoinnin eli aistien kehitys, fyysinen kehitys, kielen kehitys sekä sosiaalis- emotionaalinen kehitys (Duffy, 2006, 50-52).

Luovuus on osa lapsen kognitiivista kehitystä. Lapsi rakentaa käsitystä ja ymmärrystä maailmasta omien kokemustensa kautta. Lapsen käsitellessä kokemuksiaan ja yhdistellessään uutta jo aiemmin koettuun, hänen luova ajattelunsa ja kyky luovuuteen kasvaa ja kehittyy. (Duffy, 2006) Havainnointi eri aistein on perusta ympäristön ja maailman ymmärtämisen luomiseksi: koemme ja aistimme maailmaa kaikilla aisteillamme. Aistien kehittyessä lapsen maailmankuva ja kokemukset laajenevat, mikä on myös osa lapsen luovuuden kehittymistä. (Duffy, 2006) Ympäristön tutkiminen ja ymmärtäminen on selvästi yhteydessä luovuuden kehittymiseen. Siksi onkin selvää, että lapsen fyysinen kehitys on merkittävässä roolissa luovuuden kehittymistä. Lapsen lähtiessä liikkeelle ja opittua tarttumaan esineisiin, sekä käyttämään apuvälineitä asioiden tutkimiseen, kasvaa lapsen käsitys ympäristöstä. (Duffy, 2006)

Kielen kehitys tuo ensisijaisesti mahdollisuuden lapsen luovien ajatusten ja pohdintojen sanalliselle ilmaisulle. Lisäksi lapsen luovuus kehittyy kuuntelemalla. Kuuntelemalla esimerkiksi tarinoita kehittyy paitsi lapsen sanavarasto, myös luovuus, sillä lapsi kuunnellessaan kiinnittää usein huomiota tarinan yksityiskohtiin, joka usein kertoo luovan ajattelun toiminnasta. (Duffy, 2006)

Sosiaalisten taitojen kehityksen myötä lapsi pystyy toteuttamaan luovaa toimintaa myös ryhmässä. Ryhmässä koettu luovuus näkyy esimerkiksi mahdollisuutena kokeilla erilaisia rooleja leikin ja muun luovan toiminnan kautta. Erilaisten roolien ja ilmaisumuotojen kautta koettu luovuus auttaa lasta rakentamaan ymmärrystä itsestään, mutta myös muista ihmisistä ja kulttuureista. (Duffy, 2006)

Useimmat teoreetikot uskovat lapsen luovuuden kehittyvän parhaiten lapsen luontaisen toiminnan kautta (Sharp, 2001). He uskovat lapsen luovuuden kehittyvän oikeanlaisessa ympäristössä - oikeanlaisella tuella. Ympäristön merkitys nähdäänkin olevan tärkeä osa lapsen luovuuden kehittymisessä (Sharp, 2001; Heikkilä 1984). Kuten tässä kappaleessa käsitellystä luovuuden kehityksen määrittelystä voidaan tulkita, on lapsen luovuus ja sen kehittyminen vahvasti myös yhteydessä lapsen luomaan käsitykseen ympäristöstä, omista ajatuksista, sekä niiden yhteyksistä.

5 Varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatus

Varhaiskasvatuksessa pyritään tukemaan lapsen ilmaisullisten taitojen kehittymistä ja lapsi tulee tutustuttaa taiteen eri aloihin ja kulttuuriperintöön. Kuvataidekasvatus on yksi osa lapsen ilmaisun monista muodoista. (Opetushallitus, 2016, 41) Erilaisten taiteellisten ilmaisukeinojen tavoitteena on tarjota lapselle keinoja kokemusten ja ajatusten näkyväksi tekemiseksi. Kuvataiteessa lapselle tulee tarjota tekemiseen erilaisia välineitä ja myös tutustuttaa lapsi erilaisiin kuvataiteen tekotapoihin, kuten esimerkiksi piirtämiseen, maalaamiseen ja muotoiluun. (Opetushallitus, 2016, 42).

5.1 Kuvataidekasvatuksen tavoitteet varhaiskasvatuksessa

Kuvataidekasvatuksen tavoitteellinen päämäärä varhaiskasvatuksessa on tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä (Rusanen, 2009). Yksi keskeisimmistä tavoitteista varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa on myös luovuuden kehittäminen ja tukeminen (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki, 2014, 30). Kuvataiteellisen toiminnan tavoitteena on myös kehittää lapsen suhdetta kuvataiteeseen, visuaalisen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön. Lisäksi tavoitteena on tarjota lapselle esteettisiä elämyksiä ja positiivisia kokemuksia taiteen äärellä. (Opetushallitus, 2016, 42)

5.2 Kuvataidekasvatuksellinen toiminta varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellinen toiminta voidaan jakaa neljään osa-alueeseen: kuvataiteelliseen ilmaisuun, kuvataiteen kokemiseen, ympäristön esteettiseen ja kulttuurilliseen kokemiseen sekä median tarkasteluun (Rusanen, 2009, 49). Nämä neljä osa- aluetta sisältöineen muodostavat pääpiirteet ja käsityksen varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksen toimintatavoista.

Kuvataiteellisen ilmaisun kautta lapsi harjoittelee erilaisia kuvataiteen työskentelytapoja. Työskentelytapoja on useita: muotoilu, piirtäminen, maalaaminen tai vaikka rakentelu.

Työtapojen moninaisuus on tärkeää, mutta työtapaa tärkeämpää on antaa työskentelyssä tilaa lapsen omille ajatuksille ja tunteille (Rusanen, 2009).

Rikas kuvallinen ympäristö tarjoaa lapselle mahdollisuuden kuvataiteen kokemiseen. Kuvataiteen kokemista voi lasten kanssa tapahtua museoissa tai päiväkodissa. Kuvataiteellisten kokemusten kautta lapsen omat ajatukset ja pohdinnat luovat yhteyden ympäröivään kulttuuriin ja maailmaan. (Rusanen, 2009) Kuvallinen taidekasvatus pyrkii opettamaan lasta uudelleen näkemään asioita, jonka myötä lapsen käsitys maailmasta laajenee ja syvenee (Sava, 2007).

Ympäristön esteettisyyden kokemisessa havainnoidaan lapsen lähiympäristöä ja sen kulttuuria, kulttuurihistoriaa sekä esimerkiksi arkkitehtuuria. Esteettisyys on eri aistein tapahtuvaa havainnointia ja kokemuksellisuutta. (Rusanen, 2009) Esteettisyydessä on kyse myös ympäristön kauneudesta, joka on kokijalleen miellyttävää. Ympäristöä tarkastellessa on lasten kanssa kyse myös ruman ja kauniin ympäristön vastakkaisuudesta. (Rusanen et al., 2014, 26)

Median rooli lasten elämässä on viime vuosina kasvanut, jolloin on oleellista huomioida myös median sisältöä varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa (Rusanen, 2009). Mediassa on ohjelmien lisäksi kuvia, mainoksia ja pelejä, jotka ovat suunnattu erityisesti lapsille. Media ja sen välittämä maailmankuva, väkivalta ja muut negatiiviset esimerkit voidaan kokea ongelmana (Rusanen & Torkki, 2001), mikäli lapsella ei ole käsitystä ja taitoa kriittiseen median tarkasteluun. Varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa pyritäänkin opettamaan lapsille medianlukutaitoa ja sen tuomien kuvien, videoiden ja muiden medioiden kriittistä tarkastelua. (Rusanen, 2009)

5.3 Kuvataidekasvatus osana lapsen kokonaisvaltaista kehitystä

Yhtenä kuvataidekasvatuksen tavoitteista on varhaiskasvatuksessa tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen lisäksi kuvataidekasvatuksella pyritään myös edistämään lapsen kognitiivisia taitoja. (Rusanen, et al., 2014)

Fyysisen kehityksen alueella kuvataidekasvatuksen toiminta kehittää hieno- ja karkeamotoriikkaa, mutta kyse on myös lapsen kehollisuuden ja aistien kehityksestä, sekä

käden ja silmän yhteistyöstä ja koordinaatiosta (Pentikäinen, 2005; Rusanen et al., 2014). Motoriset taidot kehittyvät oleellisesti tekemisen kautta. Erilaiset työvälineet ja työtavat tarjoavat lapselle erilaisia motorisen kehityksen harjoitteita (Pentikäinen, 2005). Kuvataiteellisessa toiminnassa harjaantuu myös lapsen aistit ja havainnoinnin herkkyyys (Rusanen et al., 2014) – taidetta koetaan ja tehdään kaikilla aisteilla (Sava, 2007).

Lapsen identiteetin rakentuminen on osa lapsen psyykkistä kehitystä, jonka kehittymistä, muodostumista ja vahvistumista myös kuvataidekasvatuksellinen toiminta tukee. Kuvataiteellisessa toiminnassa lapsi voi sanattomasti ilmaista käsitystä itsestään, hän saa kokemuksia yksilöllisyydestään, vahvistaen omaa identiteettiään. (Rusanen et al., 2014) Taiteen myötä myös tunteiden käsittely kehittyy. Lapsi pystyy ilmaisemaan nonverbaalisti pelkojaan, tunteitaan ja haaveitaan (Pentikäinen, 2005, 32). Kuvataiteellinen toiminta voidaan nähdä myös kanavana purkaa tunteita, pahaa oloa, tai löytää apua tunne-elämän haasteisiin (Seeskari, 2005).

Kuvataide on vuorovaikutuksellista toimintaa, jonka myötä lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät. Ryhmätyöskentelyssä kehittyvät oleellisesti ryhmätyötaidot, kuuntelun sekä muut vuorovaikutukselliset taidot (Rusanen et al., 2014). Sosiaaliset taidot kehittyvät ryhmätyöskentelyn lisäksi myös yksilöllisten töiden aikana: lapset tarkkailevat usein toistensa töitä, kommentoivat ja auttavat toisiaan (Pentikäinen, 2005). Lasten töitä yhdessä tarkastellessa voidaan vahvistaa lapsen itsetuntoa ja ryhmään kuulumisen tunnetta (Pentikäinen, 2005). Myös onnistumisen ja epäonnistumisen tunteiden kohtaaminen kuvataiteellisen työskentelyn aikana, ovat osa lapsen emotionaalista kasvua ja tunteiden hallintaa (Pentikäinen, 2005).

Kognitiivisten taitojen kehittyminen on oleellinen osa kuvataidekasvatuksellista toimintaa (Rusanen, 2009, 52). Lapsen tulee suunnitella ja organisoida työskentelyään, hänen tulee miettiä mitä lähtee kuvaamaan, millä tavalla ja miten hän käyttää eri materiaaleja. Työskennellessään lapsi ratkoo ongelmia, käsittelee ja yhdistää aiemmin opittuja asioita ja työtapoja. (Rusanen, 2009; Pentikäinen, 2005) Lapset jäsentävät kuvissaan omaa käsitystä maailmasta: he tekevät näkyväksi sen, mitä heidän ajatuksissaan on (Rusanen et al., 2014). Sava (2007, 97) kuvaa kuvataidekasvatuksessa silmän katsovan ja käden jatkavan katsomista samalla tehden nähdyn katsojan kokemusten mukaiseksi ja tekijän luomaksi kuvaksi. Tällainen kokemusten muuntaminen kuvaksi kehittää erityisesti lapsen kognitiivisia taitoja (Rusanen et al., 2014).

5.4 Kasvattajan rooli varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa

Kuvataidekasvatusta toteuttavan kasvattajan on ensisijaisesti ymmärtää kuvataidekasvatuksen olemassaolo, merkitys ja mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa (Rusanen, 2007, 120). Kasvattajan rooli kuvataidekasvatuksessa on moninaisten kuvataiteellisten kokemusten mahdollistaminen, toiminnan suunnittelu, sen kehittäminen ja dokumentointi, sekä lapsen innostaminen, tukeminen ja rohkaisu kuvataiteelliseen kokeiluun ja itse ilmaisuun (Ruokonen & Rusanen, 2009; Opetushallitus, 2016, 37; Rusanen, 2009).

Kasvattajan tulee tarjota monipuolisia, luovuutta ja osallisuutta edistäviä, lapsen iälle ja kehitykselle sopivia työtapoja (Opetushallitus, 2016, 38). Lisäksi kasvattajan vastuulla on valita toiminnalle sopivia materiaaleja, sekä opastaa lapsia näiden käytössä (Rusanen, 2009). Kasvattaja on myös vastuussa toiminnalle sopivan ympäristön luomisesta. Kasvattajan luodessa lapsille innostavan ja toimintaa tukevan ympäristön, toimii ympäristö osaltaan yhtenä kasvattajana (Rusanen & Torkki, 2001; Rusanen et al., 2014).

E erityisen tärkeää kasvattajan toiminnassa on lasten motivaation tukeminen ja lapsen rohkaiseminen kuvataiteellisten kokeiluiden äärelle (Pentikäinen, 2005). Kasvattajan tulee asettaa sopivia haasteita ja tavoitteita, mutta samalla kannustaa ja rohkaista lasta persoonalliseen itse ilmaisuun. (Pentikäinen, 2005). Kasvattajan tulee myös innostaa lapsia oppimaan uutta (Opetushallitus, 2016, 21). Toimintaan innostaminen vaatii kasvattajalta herkkyyttä ja kykyä havaita lasten mielenkiinnon kohteita (Rusanen & Torkki, 2001), sekä ohjata ja kannustaa lapsia kullekin sopivalla, yksilöllisellä, tavalla (Rusanen, 2009). E erityisesti kuvataiteessa tunteita käsitellessä lapsi tarvitsee kasvattajan tukea ja ymmärrystä (Rusanen et al., 2014; Pentikäinen, 2005). Kuvataiteellista toimintaa voi tapahtua varhaiskasvatuksessa arjen tilanteissa, mutta kasvattajan rooli korostuu etenkin tavoitteellisissa ja suunnitelluissa toimintatilanteissa (Rusanen, 2009).

Kuvataiteellista toimintaa suunnitellessa kasvattajana apuna toimivat kysymykset: Miksi, Milloin, Kuka, Mitä, Missä ja Miten. Näihin kysymyksiin vastaamalla kasvattaja voi laatia juuri kyseiselle ryhmälleen ja sen lapsille ominaisen kuvataiteellisen toimintatilanteen. (Rusanen et al., 2014, 58) Suunnittelun lisäksi kysymykset auttavat kasvattajaa kehittämään toimintaa sen aikana. Toiminnan kehittäminen on myös kasvattajan vastuualue

varhaiskasvatuksen kuvataiteellisen toiminnan suunnittelussa toteuttamisessa (Rusanen et al., 2014).

Pedagoginen dokumentointi on kuvataidekasvatuksen osa-alueella – kuten kaikkialla varhaiskasvatuksessa – keskeinen suunnittelun, kehittämisen ja arvioimisen menetelmä (Opetushallitus, 2016, 37). Kasvattajan dokumentoidessa kuvataiteellista toimintaa hän voi syventää tuntemustaan lapsiin ja heidän taitoihinsa ja mielenkiinnon kohteisiin, mutta myös arvioida ja kehittää omaa toimintaansa kasvattajana (Opetushallitus, 2016, 37). Varhaiskasvatuslaki (540/2018) määrää kasvattajien velvollisuutta arvioida aina omaa toimintaansa (24§). Arvioinnin avulla kasvattajat kehittävät toimintaa lapsen kehityksen ja oppimisen edistämiseksi (Opetushallitus, 2016, 60).

6 Luovuuden tukeminen varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa

Luovuuden kehittymiseen vaikuttaa oleellisesti lapsen fyysiset, mutta myös persoonalliset piirteet (Duffy, 1998). Luovuuden kehittymiseen ja sen tukemiseen vaikuttavat kuitenkin merkittävämmiin useat ulkoiset tekijät, kuten ympäristö, jossa lapsi kasvaa sekä aikuisilta saatu tuki luovan toiminnan mahdollisuuksiin (Duffy, 1998; Leggett, 2017). Kuvataidekasvatuksessa luovuuden kehittyminen nähdään prosessin ja lapsen asenteiden tukemisena, jossa kasvattajalla on ensisijainen rooli tilanteiden ja toimintojen mahdollistajana (Rusanen, 2009, 49). Tutkimustuloksissa esitän aluksi luovuuden tukemisen merkitystä, sekä yleisiä luovuuden tukemisen ja kehittämisen keinoja kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa. Tämän jälkeen tarkastelen tarkemmin kasvattajan roolia ja ympäristön merkitystä ja pohdin myös lapsen omakohtaista roolia luovuuden kehittämisessä. Lopuksi kuvaan kuvataidekasvatuksellisen toiminnan mahdollisia haasteita ja esteitä luovuuden tukemiselle ja kehittämiselle.

6.1 Miksi luovuutta tulisi tukea ja kehittää

Alati kehittyvässä yhteiskunnassa luova ajattelu ja uuden kehittäminen korostuu entisestään, tässä kasvatuksen ja opetuksen instituutioilla on tärkeä rooli edistää lasten luovan ajattelun ja älykkyyden kehittymistä (Lehtinen et al., 2007, 162). Onkin tärkeää pohtia ja havaita, miten luovuutta voidaan tietoisesti edistää niin, että yksilöiden luovuus pääsee esiin ja voi kehittyä (Lehtinen, Kuusinen & Vauras, 2007). Kuten tulevaisuuden tutkija Rohit Talwar (2010) kollegoineenkin on todennut, on tulevaisuudessa tärkeää, että työntekijät omaavat taitoja luoviin ongelmaratkaisuihin, sekä sisäistävät ja oppivat uusia asioita sekä omaavat taitoja kehittää uutta. Nämä kaikki ovat myös luovien ihmisten ominaispiirteitä. Luovat ihmiset kestävät epävarmuutta, ovat innokkaita oppijoita sekä keksivät uusia ratkaisuja (Ruth, 1984a; Uusikylä, 2001).

Luovia aikuisia syntyy, kun he ovat saaneet jo varhaislapsuudessa mahdollisuuden luovuuteen ja heitä on tuettu luovassa ajattelussa ja toiminnassa eri tavoin (Duffy, 1998, 14; Piirto, 1999, 85). Muun muassa Jorma Heikkilä on tutkinut luovan ajattelun kehittymistä, jonka tuloksena hän huomasi, että luovaa kasvatusta saaneet lapset olivat kykenevämpiä luoviin ongelmaratkaisuihin myös myöhemmällä iällä (Lehtinen & Lehtinen, 2008). Samanlaisiin

tuloksiin päätyi myös Nicole Leggett (2017, 847), joka artikkelissaan toteaa, että 4-6 vuotiaana on ”kriittinen ikä” luovuuden kokemiselle ja kehittämiselle, jotta se kehittyy lapsen tulevaisuudessa potentiaalisesti luovuudeksi. Kuvataidekasvatus ei ole ainoa tapa kehittää lapsen luovuutta, mutta sen kautta tapahtuva luovuuden tukeminen ja kehittäminen ovat yhdessä muiden ”oppiaineiden” kautta tapahtuvan luovuuden kehittämisen kanssa avain asemassa lasten tulevaisuuden luovuuden kasvamisessa.

Luovuuden kehittämisestä ei seuraa pelkästään vain luovia ongelmaratkaisijoita, vaan luovuuden kehittymisellä on yhteyksiä myös muihin kehityksen osa-alueisiin; luovan toiminnan ja ihmettelyn avulla lapsi kehittää erilaisia taitoja, kuten vuorovaikutustaitoja sekä tunteiden moninaisuuden ymmärtämistä (Seeskari, 2005; Duffy, 1998 8-9). Luovuutta tukeva ja kehittävä ympäristö kasvattaa lapsista parempia kommunikoijia, jotka osaavat paremmin nonverbaalisesti ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan. Luovuuden tukeminen on tärkeää myös empatiakyvyn kehityksen kannalta – luovasti ajatteleva lapsi osaa asettua paremmin myös toisen asemaan. (Duffy, 1998) Luovan toiminnan kautta lapsi jäsentää kokemusmaailmaansa ja rakentaa asioille uusia merkityksiä. Luovan toiminnan avulla lapsi käyttää koko persoonallisuuttaan ja löytää omaa minuuttaan. Luovuuden tukeminen voi parhailaan olla polku lapsen parempaan itsetuntemukseen sekä laajempaan maailmankuvaan (Seeskari, 2005; Lowenfeld, 1959).

6.2 Miten luovuutta tuetaan varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisella toiminnalla

Jotta luovuus kehittyy, lapsi tarvitsee kokemuksia ja erilaisin aistein tapahtuvaa havainnointia ja näiden havaintojen käsittelyä. Kuvataiteellisessa toiminnassa lapsi yhdistelee kokemuksiaan ja aistihavaintojaan ja sitä myötä rakentaa maailmankuvaansa, mutta myös toimii luovasti ja luo uutta: työskennellessään hän käsittelee ajatuksiaan ja luo niille uutta merkitystä. (Pentikäinen, 2005; Rusanen et al., 2014) Kuvataiteellinen toiminta tarjoaa moninaisia työtapoja kokemusten ja näkemysten yhteen sovittamiselle ja näkyväksi tekemiselle (Rusanen et al., 2014, 31). Kuvataiteellisessa toiminnassa olisikin siis ensisijaisen tärkeää tarjota lapselle moninaisia aistihavaintoja ja elämyksiä, jotta tämä voi jäsentää niitä luovan toiminnan kautta ja samalla kehittää luovuuttaan.

Kuvataiteellisessa toiminnassa luovuutta tuetaan parhaiten tukemalla ja kuuntelemalla lasta, sekä tarjoamalla materiaaleja, kokemuksia sekä moniaistisia havaintoelämyksiä (Piirto, 1999; Rusanen et al., 2014; Cohen, 1999). Kasvattajan rooli ja asenteet vaikuttavat suuresti siihen, kuinka lapsen luovuus lähtee kehittymään: kasvattaja voi pyrkiä toiminnallaan kehittämään luovuutta tai huomaamattaankin olla luovuuden latistaja (Rusanen et al., 2014; Piirto, 1999). Kasvattaja myös toiminnallaan luo ja mahdollistaa luovuutta tukevan ympäristön: luovuus kehittyy, kun lapsella on mahdollisuus keskittyä tekemiseen ja tehdä kuvataidetta omalla tavallaan (Rusanen et al., 2014).

Kuvataiteellisessa toiminnassa korostuu etenkin työskentelyn prosessi, jota voidaan kutsua myös luovaksi prosessiksi. (Rusanen et al., 2014). Luovan prosessin ja sen kautta tapahtuvan luovuuden kehittymiseen vaikuttavat muun muassa lapsen motivoituneisuus, sekä asenne ja aiemmat kokemukset. Kasvattajalla on merkittävä rooli luovan prosessin mahdollistajana. Kuvataiteellisessa toiminnassa luovuuden kehittämisessä tärkeimpänä voidaankin nähdä kasvattajan rooli, sekä niin fyysinen, kuin sosiaalinen ympäristö, jossa lapsen luovuuden kehittyminen tapahtuu. (Rusanen et al., 2014)

6.2.1 Kasvattajan rooli

Kasvattajan roolilla lapsen luovuuden kehittämisessä kuvataidekasvatuksellisen toiminnan kautta on suuri merkitys. Ensisijaisen tärkeää on, että kasvattaja tukee lapsen sisäistä motivaatiota ja saa lapsen tuntemaan olonsa itsenäiseksi, sekä riippumattomaksi (Uusikylä, 2001). Kuvataiteessa tämä tarkoittaa esimerkiksi lasten tutustuttamista materiaaleihin ja työtapoihin (Rusanen, 2009), kun lapsella on taito toimia, hänen on helpompi ilmaista itseään ja kehittää luovaa ajatteluaan toimiessaan itsenäisesti. Pienempien lasten kohdalla voidaan luovuutta tukea rohkaisemalla lapsia kokeilemaan uutta, kannustamalla ja tukemalla lapsen kuvataiteellista toimintaa (Uusikylä, 2001).

Kun tarkastellaan varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisen toiminnan esittämää kasvattajan roolia luovuuden tukemiseen esitettyjen kasvattajan merkitysten kanssa, voidaan todeta niiden omaavan paljon yhteistä. Yhteys on varmasti selitettävissä muun muassa sillä, että kuvataidekasvatuksen yksi keskeinen tavoite on lapsen luovuuden tukeminen ja kehittäminen (Rusanen et al., 2014, 30). Kasvattajan on kuitenkin lapsen luovuutta tukiessa ja kehittäessä osattava ottaa huomioon myös pienetkin asiat, kuten aineettomat palkkiot:

kommentit, hymy ja kiinnostuksen osoittaminen ovat merkittävässä osassa lapsen luovaan toimintaan kannustettaessa (Uusikylä, 2001, 19; Piirto, 1999).

Kasvattajan on osattava antaa tilaa lapsen omaehtoiselle toiminnalle, kuitenkin osoittaen kannustavaa kiinnostusta ja ennen kaikkea antaa lapsen luovuudelle tilaa näkyä ja olla toiminnan mahdollistaja (Uusikylä, 2001; Rusanen & Torkki, 2001). Kuvataidekasvatuksessa tämä tarkoittaa esimerkiksi vapaasti valittavia työtapoja ja aiheita, joita lapsi haluaa kuvata, aikaa, tilaa ja rauhaa toiminnalle ja mahdollisuus työn jatkumolle. Lisäksi kasvattajalla on erityisen tärkeä vastuu ja merkitys luovuutta kehittävän ja tukevan ympäristön luomisessa ja suunnittelussa (Rusanen & Torkki, 2001; Uusikylä 2001).

6.2.2 Ympäristön merkitys

Hyvä ympäristö, joka rohkaisee ja kannustaa luovaan toimintaan on luovuuden kehittämisen avaintekijä varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa etenkin niille, joilla ei ole muuten luovaa ympäristöä (Piirto, 1999, 95). Hyvin rakennettu ja luotu ympäristö toimii kuin yhtenä kasvattajana lapsille (Rusanen et al., 2014). Luovuutta tukeva ja kehittävä ympäristö rakentuu fyysisen ja konkreettisen ympäristön lisäksi yhteisön asenteista ja ilmapiiristä.

Luovuutta kehittävä fyysinen ympäristö on avara ja se tarjoaa tilaa ja muutoksia mahdollisuuksia lapsille, lisäksi luovuutta kehittävä ympäristö tarjoaa tarvittaessa lapselle rauhallisen työskentely ympäristön (Piirto, 1999). Kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa tärkeää on esimerkiksi moniaistillisten kokemusten mahdollistaminen ympäristöä muokaten (Rusanen & Torkki, 2001). Tällöin lapsi havainnoi moniaistisesti ja yhdistellen uusia asioita ja hänen luovuutensa kehittyy. Kuvataidekasvatuksen kautta tapahtuvaa luovuuden kehittämistä edistää myös materiaalien saatavuus (Piirto, 1999; Rusanen & Torkki, 2001). Kun sopivia materiaaleja on lasten saatavilla, he ohjautuvat omatoimisemmin niiden äärelle ja näin ollen kehittävät omaa luovuuttaan.

Konkreettisen ympäristön lisäksi ilmapiiri ja asenteet muodostavat luovuutta kehittävän ja tukevan ympäristön. Luovaan toimintaan kannustavan ilmapiirin voi aistia tilan ja toiminnan kautta (Piirto, 1999). Kasvattajien arvot ja asenteet peilautuvat toimintaan ja luovuutta kehittävissä ilmapiirissä lasten kannustaminen luovuuteen näkyy kaikkialla (Piirto, 1999). Luovuutta kehittävä ja luovaan toimintaan kannustava ympäristön ilmapiiri on usein salliva ja

se antaa lapselle vapauden luovuuteen (Uusikylä, 2001). Kuvataidekasvatuksessa tämä näkyy esimerkiksi töiden esillepanona, sekä lasten osallisuuden ja kuuntelemisen korostumisena. Myös sosiaalisella ympäristöllä on vaikutus lapsen luovuuden kehittymiseen. Salliva ja kannustava ilmapiiri näkyy myös ryhmän muiden lasten suhtautumisessa toisiinsa (Piirto, 1999). Luovassa ryhmässä opitaan näkemään asiat eri tavalla ja hyväksytään sekä arvostetaan ja kehitetään luovuudelle ominaista näkemystä: kaiken voi tehdä toisin (Rusanen et al., 2014, 37).

6.2.3 Lapsen rooli

Vaikka lapselle maailma on avoin kaikelle ja lapsi kokee paljon uutta, hän tarvitsee aikuisen ja ympäristön tukea kehittääkseen omaa luovuuttaan (Cohen, 1999). Lapsen itsensä roolia luovuuden kehittämisessä kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa näin ollen onkin vaikeaa määritellä. Varhaiskasvatusikäinen lapsi on vielä hyvin vahvasti sidoksissa ympäristöönsä ja yhteisönsä tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Vaikka neurologisestikin on tutkittu, että lapsi on luovimmillaan ensimmäisten kymmenen elinvuotensa aikana (Leggett, 2017, 846) on luovuuden kehittäminen lapsen omasta toiminnasta lähes mahdotonta. Leggett (2017) korostaa artikkelissaan lapsen luovuuden kehittymistä sen näkyväksi tekemisen myötä. Tällöin vastuu ja merkityksellisempi rooli on jälleen ympäristöllä ja sen aikuisilla.

Vaikka lapsikeskeisessä ajattelussa nähdään lapsi toimijana, jolla on tietyt mahdollisuudet itsensä ilmaisuun ja lapsi nähdään yksilönä, joka kasvaa itse omaksi itsekseen, korostuu tässäkin ajattelutavassa aikuisen merkitys ja rooli lasta tukevana ja hänen yksilöllisyyttään turvaavana henkilönä (Salminen, 2005; Turja, 2016). Kun lapsen ja kasvattajan välinen valtasuhde on tasapainossa ja myös aikuinen pyrkii oppimaan lapselta, voidaan lapsi nähdä paitsi omansa, myös aikuisen ja muun ryhmän luovuuden edistäjänä (Turja, 2016; Pääjoki, 2016).

6.3 Luovuuden tukemisen haasteet

Luovuutta tukiessa on syytä myös ymmärtää ja havaita seikkoja, jotka turruttavat tai jopa estävät lapsen luovan toiminnan esiintymisen ja sen myötä kehittymisen. Tietynlaiset oletukset ja asenteet estävät helposti, jopa huomaamatta, lapsen luovuutta. Mikäli toiminnassa esimerkiksi keskitytään liikaa työn tulokseen prosessin sijaan, tai pysyttäydytään liikaa ympäristön vaatimissa raameissa, on selvää, ettei lapsen luovuudelle jää tilaa (Heikkilä, 1984).

Kuvataidekasvatuksessa liian kaavamainen työskentely turruttaa lapsen luovuutta, tästä esimerkkinä ovat esimerkiksi liian lopputulokseen sidotut malliaskartelut, joissa on täysin ennalta määritelty malli, joka ei jätä lapsen luovalle ajattelulle tai ratkaisuille tilaa (Pentikäinen, 2005; Lehtinen & Lehtinen, 2008). Myös arviointi ja palkkiot sekä välitön palaute, joita kasvattajat antavat työstä ja toiminnasta voivat vaikuttaa lapsen luovuuden kehittymiseen (Uusikylä, 2001). Huomaamaton tai tarkoitukseton sarkastinen kommentti, tai mielenkiinnon suuntaaminen muualle lapselle tärkeänä hetkenä voi aiheuttaa lapsen innostuksen lopahtamista, ja luovan toiminnan lakkautumista (Piiro, 1999). Kasvattajan on tärkeä osata olla sensitiivinen ja havaita tilanteet, jolloin lapsen luovuutta tulee tukea ja silloin keskittyä ja antaa aikaa lapselle.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimukseni tarkoituksena oli määrittellä lapsen luovuutta, sekä sen kehittymisen tukemista varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa. Tutkimuksen myötä esille nousee luovuuden määrittelyn ja moninaisuuden tuomat haasteet. Tutkimus herättää pohtimaan sitä että, tulisiko varhaiskasvatuksessa nähdä lapsen luovuus kehittyvänä vai säilyvänä ominaisuutena. Tutkimukseni pohjalta voidaan myös todeta kasvattajan roolin olevan avain asemassa lapsen luovuuden kehittämisessä varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksellisessa toiminnassa. Vastaavasti tutkimukseni myötä lapsen omaa roolia luovuuden kehittämisessä oli vaikea määrittellä. Tämä sai pohtimaan muun muassa jatkotutkimus ideaa lasten käsityksistä luovuudesta.

Tutkimuksen aikana kohtasin haasteita luovuuden määrittelyn kanssa. Lähdin tietoisesti erittelemään lapsen luovuutta ja sen kehittymistä. Luovuuden määrittelyssä haasteita toi sen moninaisuuden ja laajuuden esille tuonti. Lisäksi haasteita toi luovuuden rajaaminen lapsen luovuuteen ja sen kehittymisen määrittely. Myös itselleni ristiriitaisuutta herättäneet teoriat lapsen luovuudesta toivat haasteita tutkimuksen tekemiseen. Mielenkiintoisena pidin erityisesti lähteissä esille nousutta teoriaa siitä, että kehittymisen sijaan lapsien luovuutta tulisi vaalia ja säilyttää. Tämä ajattelutapa ja teoria aiheuttaa itsessäni kuitenkin ristiriitaisia ajatuksia. Toisaalta allekirjoitan ajatuksen, että lapset olisivat luovempia kuin aikuiset (Sharp, 2001, 6; Leggett, 2017, 847). Tätä ajatusta tukee myös muun muassa Leggettin (2017, 845-846) esittämät tutkimustulokset lasten luovuudesta. Legget (2017) on kirjoittanut tutkimuksessaan siitä, kuinka on tutkimuksissa todettu lapsen ajattelun olevan luovimmillaan ennen kymmentä ikävuotta. Ristiriitaisuus mielestäni syntyy, kun ajatellaan lapsen luovuuden olevan uuden keksimistä, kokemista ja aiempien kokemusten yhdistelyä uuteen. Tämä on lapselle tietysti ominaista, koska hänen kokemusmaailmansa ei ole yhtä laaja kuin aikuisen. Lapsen luovuuden näkeminen sen säilyttäminen on siksi mielestäni ristiriitainen, sillä tietenkin lapsi on luovempi yhdistelemään uusia asioita vanhaan, sillä lapsihan kokee lähes kaiken jossain vaiheessa ensikertaa ja joutuu ratkomaan ja yhdistelemään oppimaansa luovasti.

Voitaisiin siis ajatella, että lapsen maailmankuvan kasvaessa tämän luovuus kärsii. Tämä on mielestäni sosiologisesti merkittävä kysymys ja mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Mielestäni olisi mielenkiintoista tutkia, missä vaiheessa lapsi luopuu luovasta ajattelustaan ja

pyrkii ajattelemaan ja toimimaan yhteiskunnan ja yhteisönsä asettamien normien sisällä. Toisaalta olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin ympäristön, yhteiskunnan ja erilaisten instituutioiden vaikutusta luovuuden kehittymiselle.

Tutkimuksen tuloksissa korostui kasvattajan roolin merkitys luovuuden tukemisessa kuvataidekasvatuksellisen toiminnan kautta. Tulosluvussa kasvattajan rooli näkyi ympäristön ja toiminnan suunnittelun lisäksi myös asenteiden ja arvojen välityksen kautta. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa kasvattajia tarjoamaan lapsille monipuolisia työtapoja kuvataidekasvatuksen saralla ja samassa asiakirjassa korostetaan lapsen luovuuden tukemista (Opetushallitus, 2016).

Kasvattajan omat arvot ja kokemukset kuitenkin ohjaavat hänen tapansa toimia (Rusanen, 2007), jolloin on syytä pohtia kasvattajien persoonien merkitystä lapsen luovuuden kehittymiselle. Toiset kasvattajat saattavat olla luonnostaan luovaa toimintaa tukevia, kun taas toisten tulee keskittyä jo suunnittelussa siihen, että jättää toiminnassa tilaa lapsen luovuudelle (Rusanen et al., 2014; Piirto, 1999). Myös Lee ja Kemple (2014) kirjoittavat artikkelissaan löytäneensä tutkimuksissa yhteyden kasvattajan oman luovuuden ja luovuuden tukemisen väliltä. Näiden perusteella voitaisiin ajatella, että luovat kasvattajat tukevat toiminnassaan ehkä jopa tiedostamattaan lasten luovuutta muita kasvattajia enemmän. Tieto tarjoaa tukea myös kasvattajille, jotka eivät välttämättä koe olevansa luovia, heidän tulee kiinnittää toiminnassa luovuuden tukemiseen enemmän huomiota. Kasvattajien luovuuden erojen vaikutus lapsen luovuuden tukemiseen olisi mielenkiintoinen jatkotutkimus aihe. Aihetta on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän.

Lasten omaa roolia ja merkitystä luovuuden kehittymisessä oli vaikea määritellä ja löytää. Tutkimuksessani lapsen rooli oli vahvasti sidoksissa ympäristöön ja sen tuomiin mahdollisuuksiin. Rissanen ja Mustola (2017) ovat kirjoittaneet artikkelin lastenkulttuurista, jossa todetaan ”huvin vuoksi” syntyneen kuvan tai muun kuvataiteellisen teoksen olevan yhteydessä luovuuden kehittymiseen. Artikkelissa korostuu myös lasten keskeisessä toimessa syntyvien teosten merkitys lapsen kehityksessä. Kalliala (1999, 58) on todennut, että lapset luovat omaa kulttuuriaan eniten silloin, kun aikuinen ei ole läsnä. Tämä herättääkin pohtimaan lapsen luovuuden mahdollisuuksia aikuisten silmien ulkopuolella. Vaikka varhaiskasvatuksessa vastuu kehityksen tukemisesta on aikuisella, voitaisiinko tämän pohjalta ajatella, että lapselle vapaus ja tilan anto voisikin tapahtua ilman aikuisen jatkuvaa läsnäoloa.

Ajatus on toki ristiriitainen, kun ajatellaan varhaiskasvatuksen kontekstia, jossa kasvattajilla on vastuu lapsista. Mutta kasvattajat voisivat kuitenkin mahdollisuuksien mukaan mahdollistaa lapsille tällaisiakin luovuuden kehittymisen tilanteita. Lapsien käsitystä luovuudesta on tutkittu äärimmäisen vähän. Olisi mielenkiintoista tietää, mitä lapset ajattelevat, kun he toimivat luovasti. Tai miten lapset kokevat toiminnan, jossa luovuudelle on tilaa ja vastaavasti tilanteet, joissa toiminta on hyvin rajattua eikä luovuudelle ole sijaa.

Tutkimukseni pohjalta pohdin myös tulevaisuuden näkymiä lapsen luovuuden tukemisen osilta. Luovaa ongelmaratkaisua ja luovuutta korostetaan erilaisissa Opetushallituksen asiakirjoissa, tulevaisuudentutkijoiden raporteissa, sekä yhä yleisemmin arkisissa keskusteluissa esimerkiksi päiväkodeissa. Mutta miten tämä tulee tulevaisuudessa enemmän näkyviin esimerkiksi päiväkotien toiminnassa tai koulujen arviointi menetelmissä. Tulevaisuuden kannalta on syytä myös pohtia, kuinka kasvattaa lapsia luovaan ajatteluun ja toimintaan, jotta heillä on mahdollisimman hyvät lähtökohdat tulevaisuuden muutoksiin.

Lähteet

- Barron F. 1985. *Creativity and personal freedom*. Van Nostrand: New York. (Viitattu: Uusikylä K. 1999. *Luovuus. Taito löytää, rohkeus toteuttaa*. Atena kustannus: Juva.)
- Cohen E. 1999. *For a Child, Life is a Creative Adventure: Supporting Development and Learning through Art, Music, Movement, and Dialogue. A Guide for Parents and Professionals*. DHHS: Washington DC.
- Duffy B. 1998. *Supporting Creativity and Imagination in the Early Years*. Open University Press: Buckingham.
- Duffy B. 2006. *Supporting Creativity and Imagination in the Early Years. Second Edition*. Open University Press: Maidenhead.
- Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2004. *Tutki ja kirjoita*. Tammi: Helsinki.
- Heikkilä J. 1984. *Luovuuden osa-alueet ja niiden kehittäminen*. Teoksessa: Haavikko R. & Ruth J-E. *Luovuuden ulottuvuudet*. Amer yhtymä Oy: Espoo.
- Jesson J. 2012. *Developing creativity in the primary school*. McGraw-Hill Education: Maidenhead.
- Kalliala M. 1999. *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Gaudeamus: Helsinki.
- Lee, I. R. & Kemple, K. 2014. *Preservice Teachers' Personality Traits and Engagement in Creative Activities as Predictors of Their Support for Children's Creativity*. *Creativity Research Journal*, 26(1).
- Leggett N. 2017. *Early Childhood Creativity: Challenging Educators in Their Role to Intentionally Develop Creative Thinking in Children*. *Julkaisussa: Early Childhood Education Journal Volume 45*.
- Lehtinen E., Kuusinen J. & Vauras M. 2007. *Kasvatuspsykologia*. WSOY Oppimateriaalit: Helsinki.
- Lehtinen M. & Lehtinen E. 2008. *Näköstellään!: näkövammaisten kuvailmaisuus. Sokeain lasten tukisäätiö 2008*: Helsinki.
- Lowenfeld V. 1959. *Creative and Mental Growth*. New York: Macmillan. (Viitattu: Pääjoki T. 2016. *Lasten taiteellinen toimijuus*. Teoksessa: Hujala E. & Turja L. 2016. *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-kustannus: Jyväskylä).
- Metsämuuronen J. 2006. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteessä 3*. International Menthelp Ky: Helsinki.

- Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Suomen yliopistopaino: Tampere.
- Pentikäinen L. 2005. Kuvataidekasvatuksen poluilla. Teoksessa: Lapsi ja taide. Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Cultura Oy: Helsinki.
- Piirto J. 1999. Teoksessa: Uusikylä K. Luovuus. Taito löytää, rohkeus toteuttaa. Atena kustannus: Juva.
- Pääjoki T. 2016. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa: Hujala E. & Turja L. 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus: Jyväskylä
- Rissanen M-J. & Mustola M. 2017. Lastenkulttuuri. Teoksessa Koivula M., Siippanen A. & Eerola-Pennanen P. 2017. Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Vastapaino: Tampere.
- Runco M. & Cayirdag N. 2012. The Tehory Of Personal Creativity and Implications for The Fulfillment of Children's Potentials. Teoksessa: Saracho O. (edit.). Contemporary Perspectives on Research in Creativity in Early Childhood Education. IAP: Charlotte, North Carolina.
- Ruokonen I. & Rusanen S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa: Ruokonen I., Rusanen S. & Välimäki A-L (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Yliopistopaino Oy: Helsinki.
- Rusanen S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa: Ruokonen I., Rusanen S. & Välimäki A-L (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Yliopistopaino Oy: Helsinki.
- Rusanen S. 2007. Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen. Taideteollinen korkeakoulu: Helsinki.
- Rusanen S., Kuusela M., Rintakorpi K. & Torkki K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Lasten Keskus: Helsinki.
- Rusanen S. & Torkki K. 2001. Mistä on lapsen kuvat tehty. Teoksessa: Karppinen S., Puurula A. & Ruokonen I. Taiteen ja leikin lumous. Finn Lectura: Helsinki
- Ruth J-E. 1984a. Luovuuden kehitys elämänkaaren aikana. Teoksessa: Haavikko R. & Ruth J-E. Luovuuden ulottuvuudet. Amer yhtymä Oy: Espoo.
- Ruth J-E. 1984b. Luova persoona, prosessi ja tuote. Teoksessa: Haavikko R. & Ruth J-E. Luovuuden ulottuvuudet. Amer yhtymä Oy: Espoo.
- Salminen A. & Ruokonen I. (toim.). 2005. Pääjalkainen. Taideteollinen korkeakoulu: Helsinki.
- Sava I. 2007. Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. PS-kustannus: Jyväskylä.

- Sharp C. 2001. Developing Young Children's Creativity Through the Arts: What Does Research have to Offer?. NFER: London.
- Seeskari D. 2005. Taide lasten terapiassa. Teoksessa: Lapsi ja taide. Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Cultura Oy: Helsinki.
- Talwar R., Hancock T. & Fast Future Research. 2010. The shape of jobs to come Possible New Careers Emerging from Advances in Science and Technology (2010 – 2030). Final Report. (Saatavilla: http://users.sch.gr/marmazarak/www/images/stories/documents/FastFuture_Shapeofjobstocome_FullReport1.pdf) (Viitattu: 17.12.2018)
- Turja L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala E. & Turja L. 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Uusikylä K. 1999. Luovuus. Taito löytää, rohkeus toteuttaa. Atena kustannus: Juva.
- Uusikylä K. 2001. Lapsen luovuus elää vapaudessa. Teoksessa: Karppinen S., Puurula A. & Ruokonen I. Taiteen ja leikin lumous. Finn Lectura: Helsinki.
- Varhaiskasvatustililaki. 540/2018. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp447045856> (Viitattu 6.11.2018)

